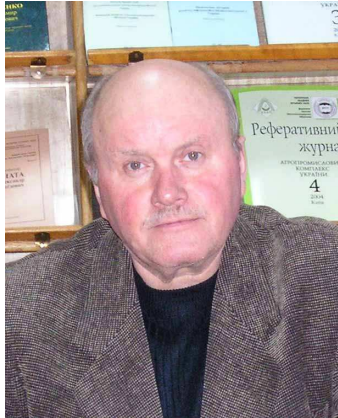

УДК 330.837:338.431(477)

ГЛАЗУНОВ
Геннадій Опанасович,
завідувач сектору,
Державна наукова сільськогосподарська
бібліотека НААН
(м. Київ)

ПРОФЕСОР А. М. СЛІПАНСЬКИЙ ТА ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ НАУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

У статті вперше розглядаються державні заходи щодо інституціоналізації сільськогосподарського сектору України радянської доби та активна роль професора А. М. Сліпанського в цій далекосяжній науковій справі. Наводиться варіант інституціоналізації аграрного сектору республіки, створеного за переконаннями А. М. Сліпанського.

В статье впервые рассматриваются государственные мероприятия по институционализации сельскохозяйственного сектора Украины и активная роль профессора А. Н. Слипанского в этом дальновидном научном деле. Приводится вариант институционализации аграрного сектора республики, созданного на воззрениях А. Н. Слипанского.

The article first examines public event for the institutionalization of the agricultural sector of Ukraine and the active role of Prof. A. M. Slipanskiy in this far-sighted scientific fact. The development of institutionalization of the agricultural sector of the republic founded on belief A. M. Slipanskiy is observed.

Актуальність теми. Інституціоналізація вважається процесом втілення ідей у норми й правила поведінки людей, щоб постати основним принципом існування організації, товариства тощо.

Однак, на нашу думку, процес інституціоналізації вітчизняної науки для потреб сільського господарства України, як магістральної проблеми економічної бази, довгий час перебував у забутті. Причиною можна вважати масові репресії радянської доби 20–30-х рр. минулого століття, зокрема науковців-аграріїв. Життєва і наукова трагедія професора А. М. Сліпанського – переконлива тому ілюстрація. Однак, набуття Україною незалежності, вільне ознайомлення з

архівними документами, історичні пошуки науковців дали можливість констатувати обставини формування завдань і предметної роботи Науково-консультаційної ради (НКР) при Наркомземі УСРР. Йдеться про виключну роль у процесі інституціоналізації галузевої науки України вченого-аграрія А. М. Сліпанського – практично забутого одного з організаторів сільськогосподарської дослідної справи у другій половині 20-х і першій половині 30-х рр. минулого століття.

Завдання статті. Автор навів чимало публікацій, присвячених науковій долі професора А. М. Сліпанського. Однак, на підставі вивчення архівних матеріалів, опрацювання творчої спадщини *вперше* досліджується процес зародження інституціоналізації сільськогосподарської дослідної справи для потреб аграрного сектору України та йдеться про визначальну роль А. М. Сліпанського у цьому далекосяжному процесі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Становлення й розвиток сільськогосподарської науки у переважній більшості провідних країн світу узагальнено характеризує стан аграрного сектору держави у відповідну історичну епоху. Проте після жовтневих подій 1917 року радянська влада трансформувала земельну власність із приватної в державну і почала турбуватися щонайперше про організацію сільського господарства. Таким чином, заходом відмови від приватної власності Країна Рад почала модерновий суспільний експеримент, тому всі досягнення попередніх епох вважала консервативними. Держава, із претензією на індустріальну, визначала рутинним і науковий термін «інституалізація», яким визначила напрям у буржуазній політичній економії, що виник наприкінці XIX – на початку XX ст. [1].

На переконання нової влади, необхідність становлення науки, аграрної чи сільськогосподарської, поступово відходило на другий план. Певним чином спровокувало такий науковий погляд перше енциклопедичне видання радянської доби. Так, «Большая Советская энциклопедия» 1926 року видання відносила термін «агрономічна наука» до складових понять агрономії, тобто науки, яка ставила своїм завданням вивчення явищ, із яким людина стикалася, коли

займалася сільським господарством. Додавалося, що, крім природно-історичних фундаментів рослинництва та тваринництва, агрономія повинна враховувати економічні основи організації господарства для загальної потреби: збільшення обсягів сільськогосподарської продукції, підвищення продуктивності праці тощо. Досягнення високих і сталих врожаїв – основне завдання сільськогосподарського виробництва Союзу РСР – відповідно вважалося ключовою роллю і сільськогосподарської науки [2]. Таким чином, незважаючи на піклування вітчизняних аграрних науковців про підвищення продуктивності сільського господарства, термін *«організація сільського господарства»* в урядових настановах радянського періоду 1920-х років був більш узвичаєним, ніж поняття із сфери аграрної науки. Такий владний погляд, якщо не хиба, існував до початку 1940-х років.

Щодо управління аграрною наукою, то спочатку цим питанням опікувався Сільськогосподарський науковий комітет України (СГНКУ), який діяв у 1918–1927 рр. Але питання про доцільність організації та координації наукової роботи у добу ґрунтовних перетворень у сільському господарстві України в 1920-ті рр. шляхом створення спеціальної сільськогосподарської академії поступово визрівало в українському науковому суспільстві, тривав науковий пошук відповідної організаційної форми. Питання створення вітчизняної аграрної академії у своїх публікаціях піднімав заступник голови СГНК України О. А. Яната (1888–1938) [3]. Таке наукове бачення підтримував і академік-ґрунтознавець О. Н. Соколовський (1884–1959) [4]. Друга конференція з вивчення продуктивних сил України (березень 1927 р.) у питанні формування Всесоюзної академії сільськогосподарських наук імені В. І. Леніна (ВАСГНІЛу) пропонувала її створення як *«асоціації відповідних академій республіканського характеру»*. Конференція навіть висловила побажання щодо прискорення у цьому зв'язку створення Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук (ВУСГН). Разом із тим, зважаючи на нестачу науково-дослідних сил на Україні в галузі сільського господарства, влада визнала за необхідне прискорити організацію

сільськогосподарської академії, *насамперед* як вищої науково-навчальної установи країни [5].

Так в історії розвитку вітчизняної аграрної науки України фактично утворилася певна порожнина щодо наявного координуючого її органу загальнодержавного значення. Навіть «Енциклопедія українознавства», яка на відміну від радянських видань аграрної тематики, що приділяли діяльності науково-керівних органів чимало уваги, не згадувала про існування НКР при НКЗС УСРР [6]. До речі, саме НКР почала системно здійснювати процес інституціоналізації галузевого дослідництва у сільському господарстві України. Про зазначене й інші знахідки для аграрного сектору України *вперше* комплексно йдеться в збірнику про діяльність Науково-консультаційної ради Наркомату землеробства УСРР, що діяла в 1927–1930 рр. [7].

Досліджуючи наукову творчість професора А. М. Сліпанського, переважно спираючись на архівні свідчення, вважаємо, що виключну роль у продуктивній роботі НКР відіграв саме цей вчений-аграрій, а здійснені ним розвідки в аграрному секторі, зокрема стосовно інституціоналізації, – діють до нинішньої пори. Коротко про долю вченого.

Сліпанський Андрій Миколайович (1896–1942) – український науковий діяч радянської доби. Він народився 23 вересня 1896 року в с. Ненадиха – нині Тетіївський район Київської області. Закінчив сільськогосподарське училище в с. Дергачі під Харковом. Працював у земельних і кооперативних органах на Сумщині, Полтавщині, Київщині. У 1924 році закінчив Київський політехнічний інститут, отримав вищу освіту, а в 1928 року – Український інститут марксизму в Харкові. Певний час працював викладачем Харківського сільськогосподарського інституту, який наприкінці 1920-х років носив ім'я Х. Г. Раковського (1873–1941), завідував кафедрою сільськогосподарської економіки, отримав учене звання професора.

А. М. Сліпанський був серед інших науковців, яких керівництво Наркомзему запросило до творчої роботи в науковій аграрній справі. До первісного складу НКР були запрошені, за архівними свідченнями, такі наукові ерудити: в галузі

економіки – проф. П. І. Лященко, проф. С. М. Тумановський, проф. С. Ф. Веселовський, В. М. Качинський, М. М. Вольф, К. С. Тараненко, О. К. Філіповський, К. Г. Маньковський, серед цього визначного загалу було ім'я проф. А. М. Сліпанського; метеорології – проф. Л. Г. Данілов, М. І. Данілевський; ґрунтознавства – акад. П. А. Тутковський, проф. О. Н. Соколовський, проф. Г. Г. Махов; ботаніки – проф. О. А. Яната, проф. А. А. Сапегін, проф. М. І. Вавилов, О. З. Архімович; захисту рослин – О. В. Знаменський, Г. С. Невадовський; зоотехнії – проф. М. Ф. Іванов, проф. О. В. Леонтович, проф. В. П. Устьянцев, проф. П. Т. Лавренюк; ветеринарії – проф. М. Д. Агалі, проф. А. К. Скороходько; сільськогосподарського машинознавства – проф. О. О. Алов, проф. П. Ф. Вовк, І. Х. Василенко; рільництва – Б. М. Рожественський, С. П. Кулжинський, М. З. Резніков, Е. Й. Заславський, П. Г. Найдин, А. А. Кузьменко; садівництва – проф. О. А. Киппен, В. Л. Семиренко; лісівництва – проф. Г. М. Висоцький, проф. М. Е. Ткаченко; меліорації – проф. Є. В. Опоків, проф. Ю. В. Ланге; пристосованої хімії – проф. О. В. Палладін; землевпорядкування – проф. П. М. Першин, П. І. Попов, В. І. Васильченко та працівники ряду громадських організацій [8].

За дослідженням, 1928–1929 рр. виявилися фактично так званим піком науково-організаційної активності Науково-консультаційної ради. За публікацією «Українського агронома», про зазначене свідчили матеріали першої сесії НКР, що відбулася 4–7 квітня 1928 року [9]. Склад керівного бюро тогочасної НКР: голова – О. Г. Шліхтер (нарком землеробства), його перший заступник – проф. П. Ф. Вовк, другий заступник – проф. А. М. Сліпанський, вчений секретар – Н. А. Петренко. Члени бюро: проф. Д. Г. Віленський, проф. П. Т. Лавренюк, проф. А. О. Сапегін, Б. М. Рожественський, В. М. Качинський, П. І. Попов. Кандидатами до складу бюро були обрані: проф. А. К. Скороходько, В. Л. Симиренко, С. П. Кулжинський [10]. Загалом НКР була сформована із науковців у царині сільського господарства, яких запрошував Наркомзем. Затверджений первісний склад НКР поповнювався надалі кооптацією наукових працівників, із подальшим затвердженням наркоматом, як вимагало чинне Положення про НКР. До складу

НКР входило 50, згодом 63 найвидатніших вчених і практиків свого часу як з України, так і з теренів СРСР. Крім того, кожна секція НКР запрошувала для фахового розгляду окремих питань додатково представників відповідних науково-дослідних установ і відомих фахівців тієї чи іншої галузі.

Здійснюючи екскурс в історію, слід зазначити, що до кінця 20-х років минулого століття системна наука аграрної галузі зосереджувалася переважно на кафедрах при сільськогосподарських вищих школах Наркомату освіти України. Однак, здійснювалася вона без належного методичного керівництва, що зумовлювало труднощі через розпорошеність фінансів, організації та координуванні наукових досліджень, особливо щодо практичного запровадження дослідів. Тобто, ґрунтовне вирішення викликів, що очікувалися від сільськогосподарських перетворень вимагало пошуку новітніх науково-дослідних інституцій у галузевій науці та практиці.

Як зазначав заступник голови бюро НКР професор А. М. Сліпанський, інститути засновувалися таким чином, щоб вони могли охопити найголовніші галузі сільськогосподарської науки, тобто йшлося про комплекс наукових проблем, таких як вивчення ґрунтів, рослинництво, зоотехнію, економіку, механізацію сільськогосподарських виробничих процесів тощо. Головним завданням визначався перехід суспільного виробництва на економічне і більш технічно раціональну базу в результаті колективізації селянської праці. Він передбачав процес втілення названих ідей у норми й правила поведінки сільського населення радянської доби.

Розуміючи важливість вищеназваних засад, А. М. Сліпанський займався стратегічними питаннями роботи НКР. Так, стосовно планування, він розмірковував, щоб програма роботи НКР не мусила житися тавром так званої «пожежності», бо ця поспішність протиставлялася глибокому науковому аналізу, що мусило бути *базою* з розробки наукових тем. Йому доручали поточні проблеми фінансування, редагування наукових часописів, головування в комісії з проблем індустріалізації та механізації національного аграрного виробництва,

бути представником від Наркомзему в Комітеті по справах вивчення продуктивних сил України тощо.

Тут варто повернутися до головної теми нашої статті – процесу інституціоналізації. На засіданні бюро НКР 3 травня 1928 року планувалося розглядати питання організації науково-дослідних інститутів (НДІ). Доповідь мав зробити А. М. Сліпанський, але він затримувався, тому розгляд перенесли на вечірнє засідання. В його доповіді йшлося про радикальну зміну роботи майбутніх НДІ, тобто принципів питань щодо їх відомчих, організаційних форм, системи міжвідомчого погодження й узгодження тощо. Доповідь і предметне обговорення зазначеної проблеми мали ключове значення. НКР *засвідчила*, що інтереси Наркомзему, який керує розвитком і реконструкцією сільського господарства, вимагали організації науково-дослідної роботи в царині сільського господарства, що було б найтісніше погоджено з його практичними завданнями та давало можливість своєчасно й вичерпно розв'язувати практичні питання поточної роботи земельного відомства. У зв'язку із зазначеним *визнано за потрібне* розпочати в міру потреби організацію при Наркомземі науково-дослідної роботи, провадячи та зосереджуючи відповідні заходи в цій справі по лінії НКР. За найкращі організаційні форми для проведення науково-дослідної роботи у сільському господарстві визнавалася організація *спеціальних* НДІ. Причому система побудови цих інститутів при Наркомземі мала бути погоджена із відповідною системою НДІ Наркомосвіти. В доповіді йшлося про організацію НДІ сільськогосподарського машинознавства й механіки (так у тексті. – Авт.), ґрунтознавства, а щодо НДІ сільськогосподарської економіки, то на ньому зробив акцент сам А. М. Сліпанський. НКР висловилася принципово за потребу і доцільність організації НДІ сільгоспекономіки найближчим часом і доручила А. М. Сліпанському розробити та подати на засідання бюро НКР конкретні міркування щодо цього інституту, тобто положення, схему організації, узгодження з відповідними установами, програмою роботи тощо [11].

А. М. Сліпанський спирався на свої теоретичні розробки щодо економіки аграрних питань. Йшлося про його наукові праці 1927–1928 рр. щодо земельної

ренти, закону поступового зниження родючості ґрунту, теорії виробничого кредиту для дрібних селянських господарств, кредиту та його ролі в розвитку сільського господарства України, предмета і методів сільськогосподарської економіки тощо. Він визнавав першочергову потребу проведення цієї роботи, і вже 12 травня 1928 року доповідав на засіданні бюро НКР Положення про цей НДІ. Зібрання доручило А. М. Сліпанському разом із керівником дослідного відділу Наркомзему Д. В. Домрачевим доопрацювати документ за зауваженнями членів НКР, подавши текст до наступного засідання [12]. Після детального обговорення доповіді А. М. Сліпанського 26 травня проект Статуту НДІ економіки й організації сільського господарства був затверджений [13].

Робота по створенню майбутнього НДІ переходила у практичну площину. Пленум НКР 22 липня 1928 року був присвячений питанню щодо створення НДІ економіки й організації сільського господарства. Про особливості заходів доповідав А. М. Сліпанський. Підкреслюючи актуальність і невідкладність організації Українського НДІ економіки й організації сільського господарства при Наркомземі, 1 жовтня 1928 року Пленум НКР схвалив заходи щодо організації інституту, затвердив штати й кошторис НДІ на 1928-1929 операційний рік. На посаду директора НДІ висунули кандидатуру професора М. М. Кажанова, на заступника директора – професора А. М. Сліпанського, на Вченого секретаря – О. Чорного. Визнали за бажане залучити до найтіснішої участі в роботі інституту професора П. І. Ляшенка (1876–1955) та професора С. Ф. Веселовського (1880 – р. см. невід.). Всі матеріали щодо штатів і кошторису передали для затвердження в колегію Наркомзему з подальшим оформленням ухвалою Раднаркому України [14].

Як свідчать архівні матеріали, робота А. М. Сліпанського в Українському НДІ економіки й організації сільського господарства (УНДІЕОСГ) починалася із складнощів. Йому доводилося приділяти пильну увагу теоретичним і практичним способам роботи новоствореного інституту, нестачі приміщення тощо. Але це був перший НДІ, який насправді втілював у життя аграрно-економічний задум щодо сільського господарства України, автором якого був А. М. Сліпанський. На цій

підставі НКР розглянула 26 вересня 1928 року заяву А. М. Сліпанського й задовольнила його прохання щодо звільнення з посади заступника голови НКР, як переобтяженого новими обов'язками [15].

Відповідно до рішення від 4 жовтня 1928 року, зважаючи на те, що з 1 жовтня розпочав свою діяльність УНДІЕОСГ при Наркомземі, НКР визнала за доцільне передати інституту проблеми, які НКР досі розробляла за відсутності відповідної установи, а саме: проблеми організаційно-виробничих типів сільського господарства України; усупільнення сільського господарства; індустріалізації сільського господарства; механізації сільськогосподарського виробництва; економічні проблеми Дніпрельстану. Зазначені функції мав опрацьовувати УНДІЕОСГ, одним із керівників якого був А. М. Сліпанський. Оскільки механізація сільського господарства якнайтісніше ув'язувалася із проблемою індустріалізації аграрного промислу, але їх різне опрацювання гальмувало роботу й вело до паралелізму, всі перелічені комісії НКР, а саме: індустріалізації, механізації, усупільнення, організаційно-виробничих типів вважалися ліквідованими з жовтня 1928 року [16]. Про умови та порядок передачі зазначених наукових тем поінформував НКР директор УНДІЕОСГ М. М. Кажанов у грудні 1928 року [17].

У цьому зв'язку доречно зауважити, що саме в період роботи НКР починалося створення більшості сучасних галузевих науково-дослідних інститутів. Так, у 1928–1930 рр. за безпосередньої участі НКР розпочали діяльність такі інститути: ґрунтознавства, угноєнь, застосовної ботаніки, селекції і генетики, сільськогосподарської економіки та організації господарства, механізації сільського господарства. Тривала робота щодо організації н.-д. інституту зоотехнії, було дано поштовх створенню інших спеціалізованих науково-дослідних установ. Таким чином вирішувалися питання систематичного, планового вивчення відповідних галузей сільського господарства, методологічного керівництва усією науково-дослідною роботою, у тому числі тією, яка проводилася поза межами названих інститутів.

Як свідчить минуле радянської до 1920–1930-рр. були непростими. Як раніше передбачав А. М. Сліпанський, час організації сільського господарства відходив, наставав час продуктивного функціонування аграрної науки, але владні структури поки що не визначилися в схильностях, тому й пошуковий процес загальмувався. Однак, професор А. М. Сліпанський був породженням свого часу, він розумів тогочасні виклики, що йшли поруч із проблемами аграрного переозброєння. Він слідкував за завершенням процесу інституціоналізації в аграрному секторі країни, працюючи спочатку заступником голови НКП, а згодом в структурі Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук – першим віце-президентом ВУАСГН (1931–1933 рр.).

Раднарком УСРР 3 квітня 1930 року (пр. № 11/664) розглядав питання "Про реконструкцію сільськогосподарської справи". Уряд констатував, що за час існування радянської влади науково-дослідна справа на Україні у галузі сільського господарства кількісно виросла «майже втричі», зміцнила свою наукову і матеріальну базу, поглибилася й широко розгорнулася, охопивши майже всі галузі господарства, одержала чимало наукових досягнень. Водночас Уряд рішуче зауважував, що тогочасний стан наукового дослідництва у сільському господарстві, мережа науково-дослідних установ аграрного напрямку не відповідали викликам соціалістичної реконструкції. Крім того, стан дослідництва перешкоджав тій ролі, яку країна очікувала від справи будівництва й обслуговування соціалістичного аграрного виробництва. Поміж інших заходів, українське урядництво вперше визнавало за необхідне та офіційно відобразило у протоколі наступне: організаційно об'єднати наукове керівництво всією мережею науково-дослідних установ, що працюють на Україні в галузі сільського господарства, а також забезпечити систематичну роботу й комплексне обслуговування потреб сільського господарства з боку сільськогосподарської науки, утворити на Україні в системі Наркомзему центр сільськогосподарської науки у «формі української академії сільськогосподарських наук». Зазначений урядовий протокол мав гриф «Оголошенню не підлягає» [18]. Втім, у резолюції XI з'їзду КП(б) України (червень 1930 р.) на доповідь «Колгоспний рух та

піднесення сільського господарства» зібрання «доручило ЦК» забезпечити розгортання заходів щодо наукових досліджень у царині сільського господарства, масового застосування досягнень агрономічної науки, поширеного розвитку винахідництва, відповідно до тих завдань, які стояли перед аграрним господарством країни, зокрема, ґрунтовно переглянути практику досвідної справи з тим, щоб опорою її став «соціалістичний сектор», тобто українські колгоспи і радгоспи [19]. Тогочасні наукові праці й публікації А. М. Сліпанського обумовлювали такий напрям піднесення сільського господарства країни.

Український Уряд 22 травня 1931 року прийняв рішення «Про організацію Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук». Наголошувалося на пристосуванні всієї науково-дослідної роботи на Україні у галузі сільського господарства справі піднесення й соціалістичної реконструкції сільського господарювання, встановлення єдиного організаційного і методологічного керівництва науково-дослідною практикою [20].

Щодо теми публікації, то на кінець 1931 року, коли А. М. Сліпанський працював першим віце-президентом ВУАСГН, за його наполяганням система науково-дослідних установ, тобто на старті інституціоналізації країни, мала нижченаведену мережу. **Науково-дослідні інститути союзного значення:** Український науково-дослідний інститут (НДІ) зернового господарства з місцем розташування у м. Харкові; Всесоюзний НДІ кукурудзи, м. Дніпропетровськ; Південний НДІ плодоягідного господарства, м. Київ; Всесоюзний НДІ свинарства, м. Полтава; Південний НДІ молочного господарства, м. Харків; Південний НДІ лісового господарства і агро меліорації, м. Харків; НДІ коноплярства, м. Глухів, нині Сумська область, Інститут гібридизації та акліматизації тварин, Асканія-Нова, нині Херсонська область. **Головні науково-дослідні інститути республіканського значення з розташуванням у м. Харкові:** Інститут радгоспного будівництва; Український НДІ механізації й електрифікації сільського господарства; Український НДІ рослинництва; Український НДІ тваринництва. **Загальні НДІ республіканського значення:** Український НДІ захисту рослин м. Харків; Український НДІ колгоспного будівництва, м. Київ;

Український НДІ агрогрунтознавства, м. Київ; Український НДІ меліорації, м. Одеса; Український державний інститут наукової і практичної ветеринарії, м. Харків; Український НДІ кормів, м. Полтава; Український НДІ селекції і насінництва, м. Одеса. **Галузеві НДІ республіканського значення:** Український НДІ бавовництва, м. Херсон; Український НДІ виноградарства та виноробства, м. Одеса; Український НДІ шовківництва, м. Вінниця; Український НДІ птахівництва, м. Кам'янець-Подільський, нині Хмельницька область.

Інституціоналізація галузевої науки для потреб аграрного сектору країни передбачала, крім НДІ означених на рисунку, що додається (рис. 1), ще десять Всеукраїнських досвідних станцій за різними напрямками роботи, три державних заповідники та вісім НДІ з інших наркоматів, які в питаннях науково-методологічного керівництва координувалися науковим апаратом ВУАСГН.

Втім, вже на той час керівники ВУАСГН, найавторитетнішим із яких був перший віце-президент А. М. Сліпанський, вбачали певні недоліки в науковому дослідництві краю, бо йшлося про відсутність планомірності, відірваність від соцвиробництва тощо. Щоб зліквідувати зазначені прогалини, керівники ВУАСГН розпочали реконструкцію науково-дослідної роботи всієї мережі. Одним із заходів передбачалося заміна триступеневої системи організації науково-дослідної роботи (НДІ–досвідна станція–опорний пункт). Перший віце-президент А.М. Сліпанський запропонував президії ВУАСГН двоступеневу систему: НДІ–опорний пункт. Йшлося й про інші наукові заходи. А. М. Сліпанський дійшов до висновку, що визначальним періодом у розвитку аграрної науки був етап, коли процес продукування сільськогосподарських знань набував методологічного упорядкування і мав залежати від організаційних форм, в яких аграрна наука набувала ознак спеціалізованої суспільної практики. Становлення різноманітних комунікативних структур – наукових інституцій у процесі перетворення наукових досліджень у спеціалізовану, тобто сільськогосподарську суспільну діяльність, згодом остаточно затвердилося терміном «інституціоналізація аграрної науки».

Професору А. М. Сліпанському не вдалося здійснити всього задуманого: першого віце-президента ВУАСГН було заарештовано 1933 року та репресовано за політичними ознаками, його наукова творчість припинилася, йому не вдалося повернутися із таборів живим.

Однак, започаткована професором система НДІ в аграрному секторі країни дала змогу дослідникам отримувати суспільні ресурси для проведення наукових робіт, об'єднувати різні генерації науковців спільною метою та практикою дослідницької діяльності, зберігати колективну пам'ять, створювати традиції своєї галузі, наукові напрями, школи тощо. Розвідки сучасних науковців, наприклад ґрунтова монографія О. Г. Шпикуляка, висвітлюють теорію інституалізації, проблеми інституціоналізації аграрного ринку країни і варті уваги [21].

Проте, історія сільського господарства країни опинилася розірваною (йдеться про період радянської доби. – Авт.), втрачена логічність повідомлень щодо розвитку аграрного сектору, як невід'ємної бази економіки попередньої і тепер уже незалежної України. Втім, сільське господарство не призупиняло реального існування, мало власні події й особистості. І зразок наукових вчинків А. М. Сліпанського – переконливий тому приклад. На таких підставах сьогодні розвідки потребують певних пояснень, хоча вони загалом відомі у світових аграрних та історичних дослідженнях.

Висновки. За перебігом часу інституціональна сітка аграрного сектору України природно змінювалася, але наше дослідження завершується станом, із якої ця інституціональна мережа сільськогосподарського сектору країни розпочиналася, тобто торкаємося процесів радянської доби кінця 1920 і початку 1930 рр.

По-перше. Авангардну роль в інституціональному поступі сільського господарства України відіграв спочатку заступник голови Науково-консультаційної ради при Наркомземі УСРР, потім заступник директора Українського НДІ економіки й організації сільського господарства, а в 1931–1933 рр. – перший віце-президент ВУАСГН Андрій Миколайович Сліпанський. Вчений аграрій-економіст – тридцятирічний професор, блискавично увірвався в

наукове життя українства. За п'ять років плідного наукового життя він був посадовцем, який перебував на других щаблинах державно-управлінської системи. Але за його ініціативою і саме йому вдавалося ставити й розв'язувати наукові проблеми, суть яких на той час мало хто розумів. Так, перебуваючи на посаді заступника голови НКР при Наркомземі України, він ребром поставив питання про інституціоналізацію аграрної науки для потреб сільськогосподарського сектору за ідеєю створення науково-дослідних інститутів на головних напрямках аграрно-наукового поступу країни. Якби він не був репресований радянською владою, беззаперечно А. М. Сліпанський став би визначним вченим, ваговитим аграрієм-економістом.

По-друге. Варто не втрачати історичну послідовність, і тоді терміни, щодо яких полемізує наше дослідження, не позбудуться систематизованості. Зрозуміло, що економіка України стосовно проблеми власності повертається до подій відомого жовтневого перевороту, але з жодних причин не слід розривати на цій підставі легітимізм історії країни, її сільськогосподарських навичок, порушувати принципи аграрної економіки тощо. На останніх ґрунтується аграрний досвід нинішньої, а головне – майбуття України.

Всеукраїнська академія сільськогосподарських наук (ВУАСГН)

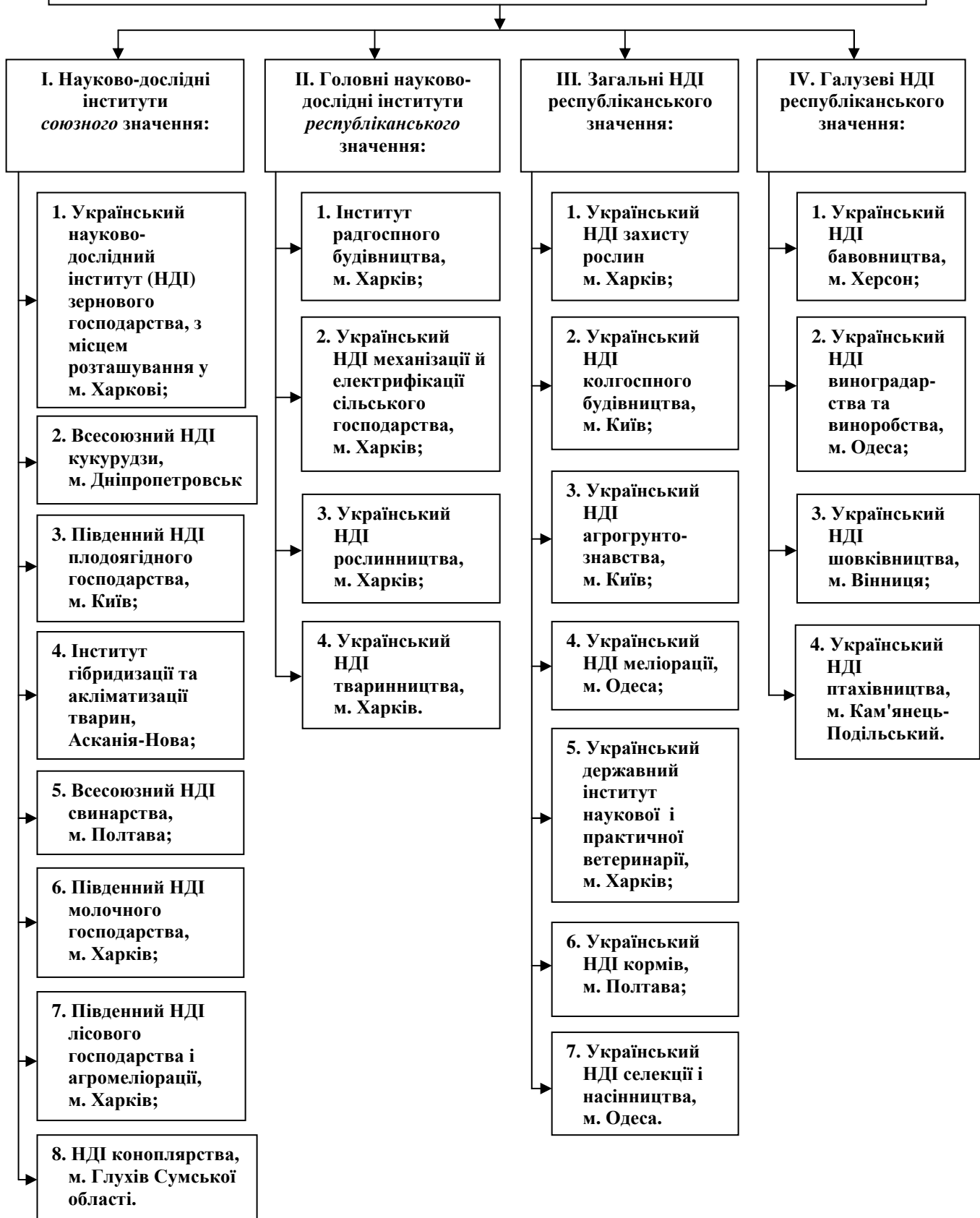

Рис. 1. Перші кроки інституалізації аграрного сектору України.
За пропозицією першого віце-президента ВУАСГН А.М. Сліпанського, 1931 р.

Список використаної літератури

1. *Украинская Советская энциклопедия* : в 12 т. – К., 1980. – Т. 4. – С. 283.
2. *Большая Советская энциклопедия* : в 65 т. – 1-е изд. – М., 1926. – Т. 1. – С. 556–565.
3. *Яната О.* До організованого розвитку науки на Україні / О. Яната // *Червоний шлях*. – 1923. – № 2. – С. 173–182.
4. *Соколовський О.* Сільськогосподарська наука й життя / О. Соколовський // *Вісн. с.-г. науки*. – 1927. – № 1. – С. 9–19.
5. *Матеріали Української конференції в справі вивчення продуктивних сил, що відбулася 11–13 березня 1927 року*. – Х., 1927. – 32 с.
6. *Енциклопедія українознавства* : словникова частина / *Наук. т-во ім. Т. Шевченка* / голов. ред. В. Кубійович. – Париж ; Нью-Йорк, 1976. – Т. 8. – С. 2837.
7. *Науково-Консультаційна Рада Народного комісаріату земельних справ УСРР (1927–1930 рр.)* : зб. док. і матеріалів / НААН України, ДНСГБ ; уклад. : В. А. Вергунов, О. О. Черниш, З. П. Кірпиць, А. С. Білоцерківська, Ю. О. Соколюк ; за заг. ред. М. В. Зубця, Ю. Ф. Мельника ; наук. ред. В. А. Вергунов. – К., 2010. – 600 с.
8. *Петренко Н.* Про створення Науково-консультаційної ради при колегії Народного комісаріату земельних справ України / Н. Петренко // *Вісн. с.-г. науки та дослід. справи*. – 1928. – Т. 5, № 2. – С. 135–137.
9. *Український агроном*. – 1928. – № 4. – С. 69–71.
10. *Центральний державний архів вищих органів влади і управління (ЦДАВО) України*, ф. 27, оп. 9, спр. 87, арк. 65.
11. *Там само*, спр. 502, арк. 8–9.
12. *Там само*, арк. 10–12.
13. *Там само*, арк. 18–19.
14. *Там само*, арк. 285.
15. *Там само*, арк. 355–356.
16. *Там само*, арк. 457.
17. *Там само*, ф. 27, оп. 10, спр. 86, арк. 49–50.
18. *Там само*, ф. 1229, оп. 1, спр. 126, арк. 21–22 зв. Протоколи засідань колегії НКЗС УСРР та матеріали до них.
19. *XI з'їзд Комуністичної партії (більшовиків) України (5–15 червня 1930 року)*. – Х., 1930. – С. 755.
20. *Збірник законів та розпоряджень Робітничо-Селянського Уряду України*. – 1931. – № 18. – С. 389–390.
21. *ЦДАВО України*, ф. 1055, оп. 1, спр. 242, арк. 1–42. *Короткий звіт ВУАСГН за 1931 р.*
22. *Шпикуляк О. Г.* Інституції аграрного ринку : монографія / О. Г. Шпикуляк. – К., 2009. – 480 с.